

Discourse Analysis of the Meaning system of Space Art with the Approach of Phenomenological Semiotics

Mohadeseh Hashemi¹, Masoud Mohammadzadeh*²

Received: 15/03/2024
Accepted: 27/05/2024

* Corresponding Author's E-mail:
m.mohammadzadeh@umz.ac.ir

Abstract

Space art, a modern genre, expresses human ideas inspired by the imperfection of meaning in existence. This study analyzes the communicative system of attraction and repulsion among cosmic elements and the transcendence process by which objects become quasi-subjects within the being/non-being cycle of celestial phenomena. It explores how astronomical artistic discourse reveals aesthetic events and how cosmic bodies undergo existential transformations, redefining their essence through accident and eruption. The research emphasizes the importance of the subject's lived, indeterminate presence within the semantic system of astronomical discourse.

Keywords: Discourse, Space art, Astronomical art, Phenomenology, Semiotics sign.

1. Visiting Professor, Visual Arts Department, Kamal-ol-Molk Institute of Higher Education, Nowshahr, Iran.

<http://orcid.org/0009-0003-0409-7380>

2. Assistant Professor, Department of Industrial Arts, Faculty of Cultural Heritage, Handicrafts and Tourism, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

<http://orcid.org/0000-0002-5495-5190>

Copyright: © 2025 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY- NC) license <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

Introduction

The main aim of the research is to analyze the discourse of the semantic system of astronomical art to analyze the phenomenal signs in the space of cosmic objects and examine how the subject perceives the dimensions of movement, transformation, suspension and eruption of cosmic objects such as stars, planets and galaxies. The main issue of this research has been to examine the function of the communication system of attraction and repulsion between cosmic elements based on the discourse of Stative - Modal and Existential, and to analyze the transcendental process in the transformation of objects into quasi-phenomenal subjects in the semantic cycle of existence and non-existence of celestial body phenomena. The main question of this research refers to the issue of how cosmic phenomena represent Shushi and Bushi for the viewer in the process of artistic discourse and how the semantic system of discourse is transcended due to the interaction of attraction and repulsion within the discourse. The theoretical approach of this research is a sign of semantics with a phenomenological perspective, and in the discourse analysis of the semantic system of the art of astronomy, the thoughts of Existential Heidegger, Tarasetti, and Shairi have been used from a phenomenological perspective.

Research Literature

Morrison, in *The Art of Astronomy Photography*, outlines techniques for capturing celestial images, including constellations and galaxies. Karimi Abhari (1400), in his thesis on the Tehran Astronomy Center, explores the impact of celestial bodies on architecture by analyzing historical examples, particularly in Iran. Esmaili Far (1399) examines astronomical motifs in Iranian painting, comparing ancient and post-Islamic periods. Shairi (1397), in *Visual Semiotics*, analyzes perceptual processes in visual texts, focusing on discourses such as Actional, Stative - Modal, and Existential. Greimas (1987), in *The Deficiency of Meaning*, develops a phenomenological model of

meaning that moves beyond structuralist semiotics. Dolan (2021), in *Decoding Astronomy in Art and Architecture*, studies sacred cosmic symbols in historical art and buildings. Moein (2019), in his article, analyzes Landowski's four spatial semantic systems. Merleau-Ponty (2019), in *The World of Perception*, presents a phenomenological view of sensory experience linking philosophy, science, and art. Lastly, Amirian (2008) examines astronomical iconography in 8th–9th century AH pictorial texts.

Methodology (Discourse Semiotics)

This research applies a discourse-centered semiotic approach, grounded in the theory of the deficiency of meaning (Greimas) and extended by poststructuralist and phenomenological perspectives. This framework resists fixed linguistic codes and emphasizes sensory and perceptual meaning (Mohammadzadeh, 1400). The shift from "hard semantics" to "soft semiotics," where meaning is dynamic and based on presence, is identified (Shairi, 1397). Meaning arises through phenomenological perception, allowing discourse to fluctuate across time and space (Amirifar, 2010). Discourse is a transformative cognitive action that reshapes information (Shairi, 2018). Existential semiotics was developed by expanding Greimas's theory and introducing concepts like Dasein and transcendence (Zakiri, 2010). It also highlights the actor's unstable and self-reflective role (Kanaani, 2014).

Analysis of A Ring Around the Earth

Image 1. Graphic image of a ring orbiting the Earth, (Source: <https://deepspacelover.blogspot.com/>)

This work depicts a ring around the Earth symbolizing the continuation and separation of human life from the planet, representing new world values. It presents two worlds in coexistence and succession: the ring interacting with its surroundings, and human life existing beyond Earth, creating tension and dynamism. Humanity has moved from daily life on Earth toward expansion, while the ring maintains an interactive relationship with celestial bodies. The image reflects an Existential discourse where the modern world, having transcended Dasein and negated its existential values, confronts continuity on Earth but triggers new events that break from previous discourse and create new meanings.

Conclusion

The discourse process is a phenomenal transcendental system where objects break from their orientation and interact with the universe as quasi-subjects. Attraction and repulsion within astronomical art shape meaning and place the subject in discursive suspension. The cosmic contraction and expansion create an indeterminate narrative,

redefining identity through meaning. Celestial bodies undergo a Daseinian leap, forming the Stative-Modal subject. The concept of "to become" centers on being's meaning through a transcendental process in space discourse.

References

- Mohammadzadeh, M., & Moein, B. (2021). Discursive semio-
semantics of Iran's body-writings. *International Monthly Journal
of Linguistic Inquiries*, (4).
- Shaeiri, H. (2018). *Visual semio-semantics: Theory and discourse
analysis of art* (2nd ed.). Tehran: Sokhan Publishing.
- Amirifar, A., Ghasemzadeh, S. A., & Moein, B. (2020). An analysis
of the quality of meaning-making of phenomena in the language of
mystical discourse based on Landowski's theories. *Scientific-
Research Monthly Journal of Linguistic Inquiries*, (4).
- Kanani, E. (2014). *A discourse analysis of the function of light, sound,
and color in Rumi's Masnavi: A semio-semantic approach*
(Unpublished master's thesis). Semnan University, Faculty of
Literature and Humanities.
- Zakeri, A., & Golnar, F. (2020). An analysis of the signs of anxiety
and fear in two novels *The Wandering Island* and *The Wandering
Camel Driver* based on the theories of Greimas and Tarasti.
*Scientific-Specialized Quarterly Journal of Studies in Language
and Lyric Literature*, (37).

دوفصلنامه روایت‌شناسی

سال ۹، شماره ۱۷، بهار و تابستان ۱۴۰۴، صص ۶۱۳-۶۴۶

مقاله پژوهشی

تحلیل گفتمان نظام معنایی هنر فضا با رویکرد نشانه‌معناشناسی پدیداری

محدثه هاشمی^۱، مسعود محمدزاده^{۲*}

(دریافت: ۱۴۰۲/۱۲/۲۵ پذیرش: ۱۴۰۳/۳/۷)

چکیده

هنر فضا یکی از ژانرهای مدرن هنری است که ایده‌ها و تصورات ذهنی الهام‌بخش بشر از مکاشفه نقصان معنای جهان هستی را عینیت می‌بخشد. هنرمندان نجوم اغلب از هنر نقاشی، گرافیک و عکاسی بهره می‌برند تا معنای متعین در جهان بودگی انسان درون کیهان را به مرزهای فراتر از دانش بشری سوق دهند. آنچه مبرهن است هنر فضا روایت دیداری از رخدادهای نجومی را با زبانی فراواقع‌گرایانه متجلی می‌سازد. رویکرد نشانه‌معناشناسی گفتمانی با اندیشه پدیدارشناختی و دیدگاه هستی‌مدارانه نقش مؤثری در تحلیل نظام معنایی رخدادی درون گفتمان هنری فضا ایفا می‌کند. مسئله اصلی این پژوهش بررسی کارکرد نظام ارتباطی جاذبه و دافعه میان عناصر کیهانی مبتنی بر گفتمان شوشی و بوشی بوده است و فرایند استعلایی جهش ابژه‌ها به سوی شبه‌سوژه‌های پدیداری را در چرخه معنایی هستی و نیستی

۱. کارشناسی ارشد پژوهش هنر، مؤسسه آموزش عالی هنر و معماری کمال‌الملک، نوشهر، ایران

<http://orcid.org/0009-0003-0409-7380>

۲. استادیار گروه هنرهای صناعی، دانشکده میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، دانشگاه مازندران، بابلسر

ایران (نویسنده مسئول)

*m.mohammadzadeh@umz.ac.ir

<http://orcid.org/0000-0002-5495-5190>

Copyright: © 2025 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY - NC) license <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

پدیده‌های اجرام آسمانی مورد واکاوی قرار داده است. هدف از انجام این پژوهش مطالعه نقش گفتمان هنری نجوم در کشف ماهیت رخدادگی و تأثیر استحاله وجودی اجرام در بازآفرینی هستی حضور کیهان است. پیکره مطالعاتی در این پژوهش به صورت هدفمند از میان آثار هنرمندان دیداری و تصویربرداری نجوم با محوریت تنش و دگرذیسی است. در این پژوهش اجرام کیهانی به مثابه ابژه درون زمان چرخشی در یک روند استعلایی نقش سوژگانی یافته و بر اثر تصادف و طغیان ماهیت و هویت خویش را بازتعریف می‌کنند. در نتیجه‌گیری نیز می‌توان به نقش تجربه‌های زیسته حضور سوژه‌های شوشی و بوشی اشاره کرد که درون گفتمان نظام معنایی نجوم شکل می‌گیرند.

واژه‌های کلیدی: گفتمان، هنر فضا، هنر نجوم، پدیدارشناسی، نشانه‌معناشناسی.

۱. مقدمه

بشر از دیرباز به دنبال کشف چیستی ماهیت اجرام آسمانی و درک چگونگی روابط میان آن‌ها بوده است. با مطالعه پدیدارشناختی از هنر فضا می‌توان به ادراک حسی از نظام معنایی پدیداری کیهان دست یافت. این پژوهش بر روی ابعاد هنری نجوم معطوف بوده و از منظر علم نجوم به موضوع پرداخته و به مسائل علمی نجوم در ادوار تاریخ نیز توجهی ندارد. هنر فضا ژانری پویا و منحصر به فرد در هنر معاصر است، این هنر مدرن بر مبنای روایتی خلاقانه و فرایندی تجربه‌گرایانه به بازآفرینی روابط تعاملی و تقابلی میان اجرام کیهانی پرداخته و با نگرشی هنرمندانه به وجوه ساختاری و معنایی پنهان نجوم توجه دارد. به نظر می‌رسد شناخت کارکرد نظام پدیداری میان عناصر کیهانی به واسطه هنر نجوم ابعاد معنایی تازه‌ای از حقیقت ذاتی و نامتعیین پدیده‌های کیهانی را هویدا می‌سازد. در این پژوهش اجرام کیهانی همواره بر اثر تعامل فعال با فضا

و موقعیت ادراکی خویش درون یک زمان چرخشی بر اثر جهش معنایی از ماهیت ابژگانی خود فراتر می‌روند و به‌مثابه شبه‌سوژه پدیداری نقش پراتیکی یافته و نظام معنایی گفتمان را استعلا می‌بخشند. سوژه ادراکی بر اثر رخدادگی معنا شوش را درون خویش تجربه کرده و در پی آن بوش است که می‌تواند مفهوم زمان، مکان و هستی حضورش را بازتعریف سازد و موجب شود سوژه درون نظام گفتمانی بوشی امکان عبور از دازاین قبلی و جهش به دازاین بعدی را در یک فرایند استعلایی تجربه کند. هدف اصلی پژوهش این است که با تحلیل گفتمان نظام معنایی هنر نجوم به واکاوی نشانه‌های پدیداری در فضای اجرام کیهانی پرداخته و چگونگی ادراک سوژه را از ابعاد حرکت، دگردیسی، تعلیق و طغیان ابژه‌های کیهانی نظیر ستاره، سیاره و کهکشان مورد بررسی قرار می‌دهد. مسئله اصلی این پژوهش بررسی کارکرد نظام ارتباطی جاذبه و دافعه میان عناصر کیهانی مبتنی بر گفتمان شوشی و بوشی بوده است و فرایند استعلایی در جهش ابژه‌ها به شبه‌سوژه‌های پدیداری را در چرخه معنایی هستی و نیستی پدیده‌های اجرام آسمانی مورد واکاوی قرار داده است. پرسش اصلی این پژوهش به این موضوع اشاره دارد که در فرایند گفتمان هنری؛ پدیده‌های کیهانی چگونه شوش و بوش را برای بیننده بازنمون ساخته و بر اثر تعامل جاذبه و دافعه درون گفتمان چگونه نظام معنایی گفتمان استعلا می‌یابد؟ رویکرد نظری این پژوهش نشانه‌معناشناسی با دورنمای پدیداری است و در تحلیل گفتمان نظام معنایی هنر نجوم از اندیشه‌های بوشی هیدگر، تاراستی، شعیری از منظر پدیدارشناختی استفاده شده است. پیکره مطالعاتی در این پژوهش به‌صورت انتخابی هدفمند از ژانرهای هنر نجوم نظیر نقاشی و عکاسی با تأکید بر تنش و دگردیسی اجرام کیهانی و براساس کارکرد متن پدیداری هستند. هدف از انتخاب این پیکره خوانش غیرتعیینی از نظام معنایی ارتباطی انسان با

جهان هستی بوده و دیدگاهی آینده‌نگرانه در بازتعریف معنای وجودی کیهان دارد. ماهیت این پژوهش کاربردی و نوع تحلیل‌ها کیفی بوده و روش این پژوهش نیز توصیفی - تحلیلی است.

۲. پیشینه پژوهش

۱-۲. پیشینه پژوهش هنر نجوم

- این مورسین در کتاب *هنر عکاسی نجوم سعی دارد پایه و اساس چگونگی تولید تصاویر نجومی از صور فلکی، ستارگان، کهکشان راه شیری و اجرام آسمانی را توضیح دهد.*

- محمد صادق کریمی ابهری (۱۴۰۰) در پایان‌نامه «طراحی مرکز نجوم تهران با رویکرد تأثیر اجرام آسمانی بر معماری» می‌کوشد براساس تأویل و شرح مطالعات موردی معماری تمدن‌های باستانی به‌ویژه در ایران به تطبیق و توصیف آن‌ها پردازد و رابطه نجوم و معماری و تأثیرات نجوم بر معماری را بررسی کند. مژگان اسماعیلی‌فر (۱۳۹۹) در پایان‌نامه «تحلیل و بررسی نقش‌مایه‌های نجومی در نگاره‌های ایرانی» به بررسی نقش‌مایه‌های نجومی در هنر دیداری ایران پرداخته و تأثیرات علم نجوم در هنر ایرانی و تغییرات نگاره‌های نجومی در تمدن‌های مختلف را در دو دوره تاریخی باستان و بعد از اسلام واکاوی کرده است.

۲-۲. پیشینه پژوهش نشانه معناساختی

حمیدرضا شعیری (۱۳۹۷) در کتاب *نشانه‌معناسناسی دیداری؛ نظریه و تحلیل گفتمان هنری به تفاوت میان متن خطی و متن پدیداری در فرایند حسی ادراکی و به گفتمان‌های کنشی، تنشی و شوشی درون متون دیداری پرداخته است.* گرماس (۱۹۸۷)

در کتاب *نقصان معنا* با عبور از از نشانه‌شناسی ساختارگرایی محض که متأثر از نشانه‌شناسی کلاسیک مبتنی بر یک متن نظام‌مند و بسته بود، نظام پدیدارشناختی معنا را توضیح داده است. ماریون دولان (۲۰۲۱) در کتاب *رمزگشایی نجوم در هنر و معماری* به دوره یونانی - رومی پیشرفت‌های بزرگ در درک نجوم می‌پردازد و از طریق بررسی نشانه‌های نجومی که در آثار هنری و باستان گنجانده شده است نمادگرایی مقدس کیهانی مورد بحث واقع قرار می‌دهد. مرتضی بابک معین (۱۳۹۸) در مقاله «تحلیل چهار نظام زبانی فضایی با تکیه بر نظام‌های معنایی تعاملی» اریک لاندوفسکی می‌کوشد تا به بررسی چهار نظام معنایی اریک لاندوفسکی بپردازد که براساس آن چهار نظام فضایی متفاوت، یعنی نظام‌های فضایی شبکه، بافتاری، چرخان و ورطه را می‌توان از یکدیگر تشخیص داد. مرلوپونتی (۱۳۹۸) در کتاب *جهان ادراک* می‌کوشد تا به واسطه رویکرد پدیدارشناختی خود ادراک حسی را میان انسان و جهان، فلسفه و علم، هنر و جهان ادراکی شرح دهد. مریم امیریان (۱۳۸۷) در پایان‌نامه *نگاره‌های نجوم قرن‌های ۱ و ۹ هجری قمری به مفاهیم کلیدی و نظریات اصلی در علم نشانه‌شناسی و نظام‌های نشانه‌های در دل متن‌های تصویری پرداخته است*. مسعود محمدزاده و مرتضی بابک معین (۱۴۰۰) در مقاله «نشانه‌معناشناسی گفتمانی تن نگاشته های ایران» براساس نشانه‌معناشناسی و با شرح نظام‌های گفتمانی اریک لاندوفسکی به بررسی تن‌نگاشته‌ها با دورنمای پدیدارشناختی پرداخته‌اند و نظام معنایی جسمانه‌ای را فراتر از یک متن تعینی زبانی به مثابه یک متن پدیداری خوانش کردند.

- حمیدرضا شعیری و همکاران (۱۳۹۹) در مقاله «تحلیل نظام روایی محافظه‌کاری و خطرپذیری: نظریه گفتمان خیزابی مطالعه موردی روایت هم‌نوایی شبانه ارکستر چوب‌ها» اثر رضا قاسمی به بررسی و تحلیل نظام گفتمانی محافظه‌کاری و خطرپذیری در درون

گفتمان پرداختند و تفاوت معناداری میان تطبیق و خطرپذیری و همچنین معیارهای تجلی و باز نمود نظام گفتمانی تطبیق و خطرپذیری را مورد بررسی قرار دادند.

۳. چارچوب نظری نشانه‌معناشناسی

۳-۱. نشانه‌معناشناسی گفتمانی

نشانه‌معناشناسی^۱ به‌عنوان رویکرد علمی در بررسی فرایند تولید، دریافت و ادراک معنا سعی دارد نظام معنایی درون گفتمانی را مطالعه کند. از این رو نشانه‌معناشناسی رویکردی گفتمان^۲ محور است. در نشانه‌معناشناسی که در آغاز از ایده نقصان معنا گرماس^۳ شکل گرفت، سوژه‌ها با عملکردی پساساختارگرایانه سعی دارند از تکرار دلالت‌های زبانی تعیینی اجتناب کنند (محمدزاده، ۱۴۰۰، ص. ۲۸۲). در ایده نقصان معنا با نشانه‌معناشناسی سیال و پساساختاری یعنی نشانه‌معناشناسی حسی - ادراکی مواجه می‌شویم، که همین اندیشه سبب شده تا نشانه‌معناشناسی سخت به نشانه‌معناشناسی نرم تبدیل شود (شعیری، ۱۳۹۸، ص. ۱۳). در بررسی گفتمانی متون در نظر گرفتن بنیان‌های ادراک حسی تولید معنا سبب می‌شود تا دیگر معنا را امری کلیشه‌ای، مکانیکی، ثابت و منجمد ندانیم. به این ترتیب می‌توانیم به معنای زنده یک چیز که همان معنای سیال چیزهاست نزدیک شویم، زیرا نظام ادراک حسی مبتنی بر حضوری است که در آن تولید معنا رجعت به شرایط پدیدارشناختی میسر است و این بدین معنی است که ما با گونه‌ای از حضور مواجه می‌شویم که نه تنها قابل تکثیر است، بلکه به دلیل بهره‌مندی از سیالیت می‌تواند از دورترین زمان و مکان در گذشته تا، دورترین زمان و مکان در آینده، با شدت وحدتی متفاوت در نوسان باشد (امیری‌فر، ۱۳۹۹، ص. ۸). فعالیت گفتمانی است که براساس آن شناخت همانند عملی که دارای وجوه

مختلف است، ظاهر می‌شود. همین عمل است که به سبب انتقال، تأثیرگذاری، انحراف یا تغییر و تبدیل اطلاعات به اطلاعاتی کامل‌تر و متفاوت‌تر می‌شود. به دیگر سخن، گفتمان پایگاهی می‌شود که از آنجا شناخت به گونه‌ای باز، متکثر، پویا، مؤثر، تعاملی و تحول‌گرا مطرح می‌شود (شعیری، ۱۳۹۸، ص. ۸۴). پس از گرماس، ایرو تاراستی^۴ جدیدترین الگو را در این زمینه نشانه‌معناشناسی مطرح کرد و به مطالعه نشانه‌ها، ارزش درونی و کارکرد آن‌ها در نظام بوشی پرداخت و مفاهیمی چون دازاین^۵ و استعلا را وارد حوزه نشانه‌معناشناسی کرد. تاراستی نظریه گرمس را ارتقا بخشید و با طرح دو وضعیت سلب و ایجاب در نظام‌های گفتمانی، به تأویل آن نظام پرداخت. در نظریه تاراستی برخلاف نظام کنشی که دارای برنامه‌ای از پیش تعیین شده است، کنشگر با یک وضعیت تلاطمی مواجه است و حوادث پیش‌بینی نشده را تجربه می‌کند که تنها راه رهایی از آن خودسازی و بازشناسی خود است (ذاکری، ۱۳۹۹، ص. ۹۲). تاراستی معتقد است که هر نشانه‌ای که آفریده می‌شود، دنیایی پسانشانه‌ای را هم با آفرینش خود رقم می‌زند، همچنین به اعتقاد او مفهوم دازاین نشان‌دهنده دنیایی است که کنشگر در آن زندگی می‌کند اقدام به انجام کاری می‌کند و در مقابل کنش‌های بیرونی واکنش نشان می‌دهد (کنعانی، ۱۳۹۳، ص. ۱۹۲).

۲-۳. پدیدارشناسی^۶ جهان ادراک از منظر مرلوپونتی

جهان ادراک یا به عبارت دیگر، جهانی که به واسطه حواسمان و در خلال زندگی روزمره بر ما آشکار می‌شود، در نگاه اول جهانی به نظر می‌رسد که بیش از همه با آن آشنایی داریم، زیرا برای دستیابی به این جهان به اندازه‌گیری و محاسبه نیازمند نیستیم و اینگونه به نظر می‌رسد که می‌توانیم به سادگی با گشودن چشم و دنبال کردن زندگیمان

به حقیقت و بطن آن پی ببریم. اما این نوعی توهم است (مرلوپونتی، ۱۳۹۸، ص. ۴۱). مرلوپونتی معتقد است: «ادراک را می‌توان خلق دوباره جهان در هر لحظه دانست» (محمدزاده، ۱۴۰۰، ص. ۲۷۶). مرلوپونتی تن را نشانه نسبت یا رابطه با هستی می‌داند که پیش‌نیازی برای اندیشه است. مرجع، دیگر انسان و موضوعات نفسانی او نیست، بلکه خود «هستی» است. از منظر مرلوپونتی هستی مخاطب گنگ همه پرسش‌های ماست. تن، منشأ «در جهان بودگی»^۹ انسان نیست، بلکه قرارگاه برخورد مرموز بشر با هستی است (پیراوی ونک، ۱۳۵۲، ص. ۱۱۰).

۳-۳ تحلیل گفتمان پدیداری

نگاه گفتمانی به تولیدات هنری نه تنها به معنای تأکید بر ویژگی‌های نشانه معنایی آثار هنری است، بلکه به این معنا نیز است که این تولیدات از حضور گفتمانی بهره‌مندند که همواره آن‌ها را باز تنظیم می‌کند و موجب تقویت فرایندی می‌شود که می‌توان آن را تسهیل روابط هم‌نشینی نامید. بی‌شک چنین تسهیلی زائیده تطابق عناصر تعاملی با یکدیگر، همسویی عناصر نشانه معنایی با شرایط و محیط پیرامون، روابط بیناگفتمانی^{۱۰}، بینامتنی^{۱۱}، بینارسانه‌ای^{۱۲} و به بیان ساده‌تر تنظیم هوشمند جریان کنشی است که تولید معنا در آن وابسته به راهی است که برای خود ایجاد می‌کند و خود را در آن قرار می‌دهد (شعیری، ۱۳۹۷، ص. ۱۲). محور جانشینی شماری از نمادها و قواعد را ایجاد می‌کند و محور گزینش نیز نامیده می‌شود. محور هم‌نشینی محور ترکیب نمادهاست که از توالی بیش از پیش پیچیده‌تر تشکیل شده است و به شکل‌گیری گفتمان در معنای حقیقی منجر می‌شود (اکو، ۱۳۹۷، ص. ۷۵).

گفتمان‌ها برآمده از زنجیره‌ای از روایت‌ها هستند که می‌توانند به صورت پی‌درپی و متکثر در یک اثر هنری متجلی شوند. ارتباط میان عناصر دیداری و فضا بیانگر حضور روابط میان سوژه^{۱۳} و ابژه^{۱۴} است که تعامل آن‌ها یک گفتمان را شکل می‌دهد. گفتمان‌های کلاسیک در امنیت مطلق و به صورت برنامه‌مدار شکل می‌گیرند، اما در گفتمان‌های پدیداری و هستی‌مدار که بر مبنای رخدادگی و استحاله در یک فضای ناامن و ریسک توأم با عدم امنیت شکل می‌گیرند ما با یک گفتمان تصادف روبه‌رو هستیم که سوژه را در معرض شوش قرار می‌دهد. سوژه شوشی در صورتی که با مسئله بودن گره خورد همواره بوش را که در آن گفتمان روند استعلایی دارد تجربه می‌کند و هویت و ماهیت خود و جهان پیرامونش را بازتعریف می‌نماید. در این فرایند سیال گفتمانی ابژه‌ها شانس تبدیل شدن به سوژه و نیز سوژه‌ها فرصت تبدیل شدن به ناسوژه را دارند و مخاطب را در فضای تعلیق گفتمان و ناپیوستاریت از معنای تعیینی قرار می‌دهد.

نظام معنایی درون گفتمان‌های شوشی و بوشی رهیافت‌های حسی - ادراکی داشته و در متن‌های پدیداری متجلی می‌شوند. متن پدیداری دارای زمانی غیرخطی و چرخشی است و ما را با نظام معنایی سیال و نامتعیین از بودن مواجه می‌سازد. کشف تجربه زیسته و ادراک سوژه از فرایند تعلیق، سرگشتگی، طغیان و درگردیسی در هنر نجوم همواره هویت و ماهیت ذات پدیده‌ها را مورد توجه قرار داده و ارتباط تعاملی، تطبیق و وحدت میان سوژه‌ها در فضای اجرام آسمانی را درون فضای کهکشان^{۱۵} و کیهان^{۱۶} بر مبنای رخدادگی معنا بررسی می‌کند.

۴. سوژه استعلایی؛ از شوش تا بوش

۴-۱. شوش (رخدادگی حضور شوشی)

گرمس در کتاب معروف *نقصان معنا*، به عامل شوشی و شوش‌گری زیبایی‌شناختی اشاره دارد، عاملی که نه به واسطه کنش حوزه، بلکه به واسطه رابطه‌ای پدیداری و حسی ادراکی که با دنیا برقرار می‌کند، معنا می‌دهد. گاهی کنش می‌تواند مبنای ایجاد شوش قرار گیرد و گاهی نیز شوش می‌تواند راه را بر کنش بازکند. بنابراین، در بررسی نشانه معناشناختی متون و گفتمان درکنار عامل کنشی، به حضور عامل شوشی نیز دقت خواهد شد (گرمس، ۱۹۸۶، ص. ۵۲). اگر نظام گفتمانی مبنی بر کارکرد یا عملکرد عوامل گفتمانی باشد، از اصل کنش و اگر مبتنی بر نوع یا شیوه حضور آن عوامل باشد، از اصل شوش پیروی می‌کند. آنچه مسیر حرکت عوامل گفتمانی جهت‌دستیابی به کنش را تعیین می‌کند، توانی است که آن‌ها بر اساس آن قدرت حرکت به سوی هدف را می‌یابند؛ و آنچه مبنای شوشی چنین عواملی را تعیین می‌کند، نوع حضور و رابطه پدیدارشناختی با عناصر پیرامون است (شعیری، ۱۳۹۸، ص. ۱۰۷). نظام شوشی را باید در تفاوت ساختاری با نظام نشانه‌ای رایج که تاکنون شناخته‌ایم و به آن پای‌بند بوده‌ایم، بدانیم. در واقع، حضور درهم‌آمیخته سوژه با دنیا و تأثیر و تأثرات سوژه و دنیا بر یکدیگر ما را بر این می‌دارد تا به جای بازنمود بگوییم: چیزی را برای بار دوم حاضر کردن. در اینجاست که مشخص می‌شود که نشانه‌ها که خود در ترکیب با یکدیگر نظام‌های گفتمانی را شکل می‌دهند، وابسته به تجربه‌ای هستند که برای بار دوم زنده می‌شوند و یک‌بار دیگر شکل می‌گیرند. این شکل‌گیری مجدد را نمی‌توان یک بازنمود صرف دانست. شوش‌گر تحت تأثیر دنیایی که در آن قرار گرفته و براساس موقعیت‌های

بیرونی و تلاقی آن با دنیای درون هربار نشانه‌ها را دوباره زندگی می‌کند (شعیری، ۱۳۹۵، ص. ۹۳).

۲-۴. بوش (عبور از دازاین)

نظام نشانه‌ای بوشی و وجودی از بحث‌های حوزه نشانه‌شناسی و فلسفه است. ایرو تاراستی با تألیف کتاب *بنیان‌های نشانه‌معناشناسی بوشی* این نظام گفتمانی را معرفی می‌کند. تفاوت مهم نظام بوشی با نظام کنشی در این است که بودن به مهم‌ترین دغدغه سوژه تبدیل می‌شود و هیچ چیز برای یک سوژه مهم‌تر و سخت‌تر از بودن نیست. در نظام بوشی برخلاف نظام روایی کنشی کلاسیک، نظام خطی به نظام تلاطمی تبدیل می‌شود (کنعانی، ۱۳۹۳، ص. ۷۸). هیچ چیزی برای یک سوژه مهم‌تر و سخت‌تر از بودن نیست. هر لحظه از حیات سوژه با مسئله بودن گره خورده است؛ به گونه‌ای که هیچ لحظه‌ای که بودن من در آن شکل گرفته است، تضمینی برای بودن من در لحظه‌ای دیگر نیست. همان طور که بودن من در زمان حال هیچ تأییدی بر بودن من در لحظه گذشته نیست. به همین سبب است که سوژه بشری همواره در زمان حرکت می‌کند و چون به دنبال بودن است، نه آنچه در گذشته شده است، برای او کفایت می‌کند و نه آنچه قرار است در آینده شود، ختم بودن اوست. پس، بودن در هر لحظه شکل می‌گیرد و بر نوعی پویایی استوار است (شعیری، ۱۳۹۵، ص. ۱۲۶). کنشگر بوشی براساس دو کنش نفی و ایجاب حرکت بوشی خود را شکل می‌دهد. در این راستا، ابتدا کنشگر در درون دازاین دچار احساس خلأ و بیهودگی می‌شود و سپس، گامی به سوی عبور از دازاین تجربه زیستی جدید بر می‌دارد. پس از این حرکت که می‌تواند استعلایی هم باشد. در بازگشت به دازاین همه چیز معنای جدید پیدا می‌کند و دیگر چیزها دارای آن

معنای قبلی نیستند. بعد در حرکتی دیگر که حرکت دوم استعلایی نام دارد در تضاد با نیستی قرار می‌گیرد و کنشگر وارد مرحلهٔ ایجاب می‌شود. از مفاهیم مهم در نشانه‌معناشناسی بوشی دازاین است. دازاین نشان‌دهندهٔ «دنیایی است که کنشگر در آن زندگی می‌کند. اقدام به انجام کاری می‌کند و در مقابل کنش‌های بیرونی واکنش نشان می‌دهد» (تاراستی، ۲۰۰۹، ص. ۲۳).

۵. هنر نجوم^{۱۷}

در دهه‌های گذشته هنر کارکرد جدیدی به خود گرفته است که نه تنها پتانسیل انتقال دانش علمی را دارد، بلکه توانایی معرفی موضوعات جدید پژوهشی و دیدگاه‌ها را برای کمک به پیشرفت علم معاصر را نیز دارد. تجربه و مهارت‌های هنرمند دیدگاه جدیدی را به تحقیق می‌آورد که نوآوری و ایده‌های جدید را تسهیل می‌کند (آگی^{۱۸}، ۲۰۱۹). استیفن هاوکینگ^{۱۹} در کتاب *پاسخ‌های کوتاه به سؤالات بزرگ*^{۲۰} می‌گوید: «ما انسان‌ها با اینکه از نظر فیزیکی محدود هستیم، ذهنمان هیچ محدودیتی ندارد و می‌تواند جسورانه به کاوش کل این جهان هستی بپردازد و به جاهایی برود که حتی پیشتانان فضا هم از قدم گذاشتن بر آن جا هراس داشتند» (هاوکینگ، ۱۳۹۳، ص. ۲۷). هنر فضایی یا هنر نجومی یکی از ژانرهای بیان هنری مدرن است که همراه با اکتشافات علمی پدید آمده‌اند و امکان بررسی دقیق‌تر رازهای کیهان را فراهم کرده‌اند، تأکید اصلی چنین هنری محیط فضا به‌عنوان مرز جدیدی برای بشریت است. اگرچه دست اندرکاران هنر فضایی زیادی در جهان وجود دارند، این ژانر همچنان در حاشیهٔ تولید هنر معاصر باقی مانده است. هنر نجوم از دانش و ایده‌های مرتبط با کیهان، فضا و ستارگان و... هم به‌عنوان منبع الهام و هم به‌عنوان وسیله‌ای برای تجسم و ترویج

سفرهای فضایی پدید می‌آورد. هنرمند عموماً تلاش می‌کند تا ایده‌هایی را که به نوعی مرتبط با فضا هستند، به اشتراک بگذارد، که اغلب شامل درک تنوع بی‌نهایت، شگفتی و وسعت کیهانی است که ما را احاطه کرده است (هاردی^{۲۱}، ۲۰۲۲). گالیه یکی از اولین کسانی بود که سطح ماه را به‌طور واقع‌گرایانه ترسیم کرد، اما افزایش علاقه هنرمندان به نجوم و اجرام آسمانی به اولین آزمایشات در هنر نجومی منجر شد. هنرمندان با استفاده از اطلاعات علمی موجود سعی در بازآفرینی مناظر جهان‌های دیگر و ارائه هرچه دقیق‌تر آن به عموم داشتند (آنیکا^{۲۲}، ۲۰۱۵). برای چندین دهه، دست‌اندرکاران هنرهای تجسمی با استفاده از رسانه‌های سنتی مانند نقاشی، فضا را در تخیل خود کاوش کرده‌اند. اما امروزه بسیاری از مدیاهای دیجیتال برای اهداف مشابه استفاده می‌کنند. تصاویر نجومی در تلاقی علم و هنر هستند که بازنمایی‌های مبتنی بر داده از اشیایی هستند که به‌طور باورنکردنی از تجربه مستقیم انسان در فضا و زمان دور هستند. در این تصاویر اطلاعات بصری در زمینه زیبایی‌شناسی، وجود دارند و همچنین از سوی دیگر، آن‌ها اغلب عکس رئالیسم^{۲۳} را به نمایش می‌گذارند (اسمیت^{۲۴}، ۲۰۱۵، ص. ۸۹). هدف هنر نجوم تجسم بخشیدن به فضاهای ارتباطی میان سیاره‌ها، ستاره‌ها و دیگر عناصر کیهانی بوده و سعی دارد شگفتی‌های جهان هستی را از طریق ارتباط دیداری متجلی سازد. بر اثر پیشرفت فنی ابزاری تکنیک‌های عکاسی، رصدخانه‌ها و تلسکوپ‌های مداری و تمهیدات ثبت و خلق متن‌های هنری از اجرام آسمانی؛ هنرمندان معاصر از فن عکاسی و مولتی مدیا^{۲۵} در آثار خود بهره می‌برند تا ما را با رخدادگی معنای پدیداری در تجربه زیسته کیهانشانی مواجه سازند. گفتنی است امروزه دانشمندان تکنیک‌ها و ابزارهای جدیدی را برای دستیابی به دقت عکاسی بیشتر در فواصل بسیار زیاد به‌کار می‌برند.

۱-۵. تفکر سورئالیسم^{۲۹} در هنر نجوم

راز هنر این است که می‌توان نسبت تازه‌ای از حقیقت و دروغ را بیافریند. شاید بهتر باشد همچون هایدگر^{۳۰} بگوییم که هنر حقیقت را کشف نمی‌کند بلکه نسبتی با آن را می‌آفریند (احمدی، ۱۳۷۴، ص. ۶). اگرچه واقع‌گرایی و الهام‌گیری علمی در ژانر هنر نجوم یک امر همیشگی در نظر گرفته می‌شود، اما در حال حاضر هیچ محدودیتی برای آنچه می‌توان به عنوان هنر فضایی و نجومی طبقه‌بندی کرد وجود ندارد. نجوم و اکتشاف فضا مطمئناً موضوعات مشترک هستند، اما هنرمندان ممکن است در هر رسانه‌ای کار کنند و حتی از تمایلات گذشته به سمت ارائه علمی خارج شوند (آنیکا، ۲۰۱۵). هنر نجوم در اطراف مرزهای هنر و علم حرکت می‌کند و هنرمند اغلب از تخیل خود آزادانه استفاده می‌کند. هنر فضایی به ندرت به تصویر مناسبی از سطوح سیارات خارجی می‌رسد. زمانی که اولین آثار هنری با الهام از علم نجوم، یکی از مهم‌ترین اهداف هنرمندان فضایی شده، آن‌ها سعی داشتند که موضوعات خود را با دقت به تصویر بکشند، اما در این بین هنرمندانی متفاوت از هنرمندان دیگر درباره موضوعات و داستان‌های علمی تخیلی و فانتزی کار می‌کنند.

تصویر ۳. طراحی فراواقع‌گرایی در هنر نجوم، طراحی‌شده هنرمند: نایس بلید و اندی (منبع:

<https://www.pinterest.com/>

۶. تحلیل گفتمان پدیداری هنر نجوم

۶-۱. اثر اول: تولد زمین اثر چسلی بونستل^{۳۱}

تصویر ۴. نقاشی تولد زمین اثر چسلی بونستل (منبع: <https://lapsedtime.com/>)

در این متن هنری فراواقع‌گرایانه، هنرمند دیداری در یک نظام روایی تقابلی سعی کرده ارتباط عناصر بنیادین هستی را در پیوند میان زمین و عناصر کیهانی درون یک

گفتمان سیال و پویای هستی‌مدار نشان دهد، در سطح روساخت روایت، بازتاب نور مواد مذاب موجب شده عنصر ماه در پلان‌های دورتر به صورت طیفی از رنگ سرخ پدیدار شود. این روایت منعکس‌کننده رخدادگی معنای زمین است. برخورد عناصر هستی و درهم‌تنیدگی آن‌ها بر روی سطح زمین بیانگر گسست از پیوستاریت موجود بوده و از نگاه تعینی به موقعیت ادراکی از مرگ و نابودی زمین اشاره دارد، با وجود این هنرمند این اثر را تولد زمین نام‌گذاری کرده است. تولد و مرگ همواره یکی از مهم‌ترین تقابل‌های دوتایی بوده که در خلق آثار هنری نجوم نیز بسیار مورد توجه هنرمندان قرار گرفته است. دگردیسی فرمی در پوسته و سطح روساخت گفتمان موجب شده که ما با یک متن پدیداری نجوم مواجه باشیم. در این متن پدیداری مرگ و زندگی همواره همدیگر را فراخوانده و مرگ زمین زمینه‌ساز تولد دوباره آن شده است. بشر همواره در پی فهم این معنا بوده که زمین چگونه متولد شده است و بارقه لحظه مرگ آن چگونه خواهد بود، اما در این اثر با پدیده تولد زمین مواجه هستیم، تولدی که آغاز یک فرایند معناساز برای بشر است. اجرام آسمانی و شهاب سنگ در فضای ریسک درون نظام تصادف^{۳۲} به صورت معلق در فضا با سطح زمین برخورد می‌کنند و تن ستاره و سیاره به یکباره درهم‌تنیده می‌شود. بر اثر این رخدادگی معنایی، زمین استحاله وجودی را درون خویش تجربه می‌کند و تغییر بنیادینی در ماهیت آن صورت می‌گیرد، بر این اساس زمین به واسطه تجربه زیسته غیرتعینی هستی حضورش را درون کهنکشان بازتعریف می‌کند. در این گفتمان پدیداری زمین فراتر از یک ابژه، به شکل یک سوژه فعال بدل شده و نقش سوژگانی در این گفتمان ایفا می‌کند. ارتباط میانه شبه‌سوژه^{۳۳} زمین با سوژه‌هایی نظیر اجرام آسمانی و در پیرامون آن نشانه رعد و گدازه‌های آتش بیانگر این ادعاست که همه این عناصر روایی در یک گفتمان غیرتعینی با یکدیگر به

تطبیق رسیده و با عبور از سطح برونهه گفتمان به سطح درونه گفتمان پدیداری، ما را با یک فراگفتمان^{۳۴} از تعامل میان مرگ و زندگی سیاره زمین مواجه می‌سازند. در این اثر با محوریت هنر نجوم ما نظاره‌گر یک تقابل ابدی و ازلی هستیم که موجب استحاله زمین شده است. در این هنر دیداری ارتباط تعاملی میان عناصر آب، آتش، باد و خاک و دگردیسی آن‌ها مشهود است. فضای حاکم بر این نظام بیانگر نظام طغیان درون کهکشان است. این گفتمان فراتر از یک روایت برنامه‌مدار و به صورت غیرتعیینی موجب می‌شود زمین به‌مثابه شبه‌سوژه ادراکی در بارقه لحظه‌ای^{۳۵} از زمان، استحاله را در وجود خود و نظام کیهانی احساس می‌کند و این دگردیسی فرمی موجب تغییر ماهیت وجودی زمین می‌شود و پراتیک^{۳۶} پویایی را درون نظام کهکشانی فعال می‌سازد. درهم‌تنیدگی عناصر هستی بر روی زمین باعث تولید معنای پدیداری برآمده از شوش سوژه زمین می‌شود، به عبارتی این فرایند سیال و شناور معنایی سبب می‌شود زمین در گسست از معنای اولیه خود که گوی آتش و غیر قابل سکونت بود قرار گرفته و بر اثر این رخدادگی معنا، هویت خود را بازتعریف سازد. رنگ قرمز نمایه‌ای از رخدادگی معناست، اگر از جسم و تن فاصله بگیریم به آسمان و آسمانی شدن نزدیک می‌شویم، اگر از آسمان فاصله بگیریم به جسم برمی‌گردیم. درحقیقت بدین گونه است که جسم خود توانایی آسمانی شدن دارد و فاصله بین این دو مرز بسیار کم است و در یک بارقه لحظه اتفاق می‌افتد. در این متن غیرتعیینی می‌توان زمین را به‌مثابه یک شوشگر درون گفتمان کهکشان تلقی کرد که در پی ادراک نقصان معنای وجودی خویش و بر اثر استحاله شکل‌گرفته سعی در فهم درجهان‌بودگی خود دارد و برای بودن در چرخه زیسته کیهان از دزاین پیشین خود عبور می‌کند و در یک جهش دزاینی بوش را درون خود تجربه می‌نماید.

۲-۶. لبه دنیا اثر جکسون رابرت

تصویر ۵. لبه دنیا اثر جکسون رابرت، تصویر مولتی مدیا،

(منبع: <https://jaxonroberts.com/>)

دریا و رنگ آبی نشان از آرامش و سایه‌های صورتی حول محور کادر که به رنگ گرم است، می‌تواند پایانی با نشاط آرامش‌بخش و زیبا را به همراه داشته باشد. با حذف ماهیت و کالبد جسمانی می‌توان به یک وحدت درونی و متعالی با جهان دست یافت. در این اثر لبه دنیا مانند آبشاری است که به یکباره مسیر زندگی را از عنصر آب به عنصر هوا تغییر می‌دهد و این گفتمان تعامل میان این دو عنصر را ایجاد می‌کند. در منابع علمی بیان کرده‌اند که دنیا به صورت بیضی است، اما در این اثر پایان و لبه جهان را به صورت هندسی نشان داده و یک تصویر انتزاعی از لبه جهان ارائه کرده است. هنرمند با شکستن مرز رئال یک تصویر سورئال بازنمود کرده و بر این اساس می‌توان ادعا کرد که گفتمان در این اثر دارای یک بُعد اگزیستانسیالیستی^{۳۷} است؛ یعنی انسان باید از زندانی که آن را دنیا می‌نامد، رها شود تا بتواند آنچه را در وجود و هستی خود

پنهان کرده است نمایان سازد. در دیدگاه‌های هایدگر نیز همواره تأکید بر توجه به مرگ بوده و این موضوع سبب می‌شود انسان امکان بهتر بودن را تجربه کند.

در تحلیل این اثر لبه دنیا به مثابه پایان و انتهای مسیری است که انسان در آن زندگی می‌کند و همچون لبه تیز و برنده‌ای است که سوژه ادراکی مرگ یا زندگی را به یکباره تجربه می‌کند. در این اثر کثرت و تعدد آب‌های آرام و آرامش را مشاهده می‌کنیم و تلاطم در این آب‌ها ردی است که قایق از خود برجای می‌گذارد. بر این اساس می‌توان تلاطم را نشان‌دهنده طول سفر زندگی دانست که همواره در پشت سر وجود دارد. همچنین در تحلیل گفتمان این متن هنری می‌توان بیان کرد که قایقی که در اقیانوس گفتمان زندگی حرکت می‌کند، در انتظار تغییر وضعیت استحاله‌ای است که در جهت رسیدن به اصالت وجود سوژه و ادراک در جهان بودگی او بر اثر عبور از دازاین شکل گرفته است. این رخدادگی معنا یک امر ذاتی و شهودی و هستی‌مدار است و امکان بهتر بودن را برای سوژه استعلایی فراهم می‌سازد. تفسیر لبه دنیا برای مخاطب متناسب با ارتباط او با جهان معنا می‌یابد، که می‌تواند نوعی طغیان و عصیان از زندگی روزمره تلقی شود و این امکان را فراهم سازد تا انسان تجربه ادراکی نامتعینی از زندگی و بودن را دریافت کند. آنچه در این گفتمان هنری بسیار مشهود است حضور پی‌درپی گفتمان بوشی پس از گفتمان شوشی است. در این اثر هنر نجوم، فرایند معناسازی به گونه‌ای است که حرکت از سمت راست تصویر براساس برنامه‌مدارایت و کنش آغاز شده و در بارقه لحظه‌ای ما را با یک استحاله دیداری مواجه می‌سازد که می‌تواند معنای بودن روزمره سوژه را به انفصال از گفتمان زندگی یکنواخت تبدیل سازد. رهایی از زندگی در لبه پرتگاه دنیا باعث می‌شود سوژه دچار شوش شود و پایان دنیا را در درون خود

ادراک کند. براین اساس معنای مرگ از ساختارهای تعیینی خود فاصله می‌گیرد و تعلیق حاکم درون فضای گفتمان موجب جهش معنایی از مرگ به سوی زندگی می‌شود.

۳-۶. حلقه‌ای به دور زمین

تصویر ۶. تصویر گرافیکی حلقه‌ای به صورت مدار به دور زمین (منبع:

[/https://deepspacelover.blogspot.com](https://deepspacelover.blogspot.com))

در این اثر یک حلقه به دور زمین مشاهده می‌کنیم که ادامه حیات انسان را بر روی این حلقه نشان می‌دهد. این اثر جدایی و قطع زندگی بشر از روی زمین و بر روی یک سطح دیگر را نشان می‌دهد که می‌تواند ارزش‌های جدیدی از دنیا را بازنمون سازد و کنشگران نیز در پی دستیابی به ارزش‌ها و یا تغییر در نظام ارزشی به کنش دست می‌زنند. نظام ارزشی می‌تواند کارکردی تعاملی به وجود آورد یا به عبارت دیگر در این گفتمان دو دنیا در جریان نظام هم‌نشینی و جانشینی در کنار هم قرار می‌گیرند. هم‌نشینی به معنای تعامل بین این حلقه و جهان پیرامون آن و جانشینی به معنای حیات

بشر جای غیر از زمین است که باعث ایجاد تنش و پویایی در گفتمان می‌شود. با ساخت این حلقه به دور زمین به گونه‌ای می‌توان گفت بشر از زمین و زندگی روزمره بر روی آن جدا شده و به سمت گسترش و وسعت در دنیای مدرن پیش رفته است. از طرفی این ساختار سعی بر این دارد با جهان پیرامون خود را با اجرام اطراف خود مانند ستاره، ماه و سیارات دیگر ارتباط تعاملی برقرار کند. در این تصویر با یک گفتمان بوشی روبه‌رو هستیم. این بوش برای جهان مدرن است که از دازاین عبور کرده و ارزش‌های وجودی خویش را نیز نفی کرده است. در این اثر دنیای مدرن در نظام گفتمانی خود پیوسته دچار تدام و روزمرگی در زمین شده است و ناگهان در تقابل با نشانه‌ای اتفاق جدیدی را می‌سازد که حضور سوژه را متفاوت می‌کند و فضای گفتمانی از گفتمان قبلی گسست پیدا می‌کند و معنایی جدید را استعلا می‌بخشد.

نمودار ۱. طرح‌واره استعلای معنایی. منبع: نگارندگان

در این اثر گفتمان جاذبه و دافعه وجود دارد. دافعه به معنای اینکه از زمین دور شده و جاذبه به معنای اینکه مانند یک کمر بند مستحکم به دور زمین قرار گرفته است. نظام تعاملی و تقابلی میان طبیعت و فرهنگ است. این حلقه به دور زمین به گونه‌ای شناور در فضا قرار می‌گیرد و این شناوری، در این اثر ما را با یک گفتمان دینامیک و پویا مواجه می‌سازد که در این حالت معنا به شکلی سیال و پویا تعریف می‌شود.

۴-۶. سحابی پروانه

تصویر ۷. تصویربرداری هابل از سحابی NGC 6302 یا سحابی پروانه، تصویربرداری تلسکوپ

هابل (منبع: <https://www.nasa.gov.com>)

این سحابی که با نام سحابی پروانه نام‌گذاری شده است و به صورت NGC 6302 فهرست‌بندی می‌شود، از ستاره‌ای در حال مرگ که زمانی تقریباً پنج برابر خورشید جرم داشت به بیرون پرتاب شد. بال‌های این پروانه کیهانی بر خلاف بال‌های صاف و نازک پروانه‌ها که روی زمین دیده می‌شوند، خشن و توده‌ای هستند. پروانه‌های کمی می‌توانند بال‌هایی به این بزرگی داشته باشند. پروانه در روان‌شناسی، ادبیات و افسانه‌ها نماد تحول و دگرگونی ماست، اما معنای روحانی پروانه، علاوه بر تحول، شادی و تولد دوباره روح نیز هست.

در مواجهه با یک تصویر دیداری نیاز به تفکیک یک فرم‌های برجسته از پس‌زمینه‌ها وجود دارد. در این تصویر ساختار فرمی از یک پروانه را مشاهده می‌کنیم که به واسطه

انفجار و مرگ یک ستاره ایجاد شده است. گرد و غبارهایی که ستاره به اطراف خود پرتاب کرده در نزدیکی ستاره بیشتر به رنگ‌های سفید، آبی و بنفش است که هر یک از این رنگ‌ها نظام معنایی در خود دارند، اما در یک معنای کلی و نمادین آرامش، وحدت و شروع آغاز جدید است. در این تصویر ستاره به مانند یک کرم ابریشم در پیله خود فرورفته و سحابی اطراف آن خبر از یک تولد دوباره روح آن ستاره را می‌دهند. از طرفی فرایند شوشی در تصویر مشاهده می‌کنیم رخدادی که در این ستاره ایجاد شده سبب برقراری نوعی رابطه حسی ادراکی با دنیای بیرون خود شده است. بر اثر رخداد این رابطه، ستاره از نظام ساختارمند خود خارج و از درون دچار یک استحاله می‌شود که باعث تولید معنای جدید شده است. در این گفتمان دیداری هستی حضور سوژه تغییر می‌یابد و ستاره به مثابه یک سوژه فعال از دازاین عبور کرده است. نظام دافعه و جاذبه بر درون گفتمان که در گرد و غبار اطراف سوژه مشاهده می‌کنیم، حاکم است. در این مرحله صرفاً به پدیدارشناختی می‌رسیم و بنیان‌های تجربه یا فعالیت حسی - ادراکی در آن پایه‌گذاری می‌شود. گاز و گرد و غبار به نوعی در حال تعامل با یکدیگر هستند؛ یعنی بین این سوژه‌ها تعاملی برقرار شده که یک ساختار پروانه‌ای مانند را به نمایش بگذارند و این سحابی پروانه‌ای به عنوان یک نشانه‌ای که خبر از آینده می‌دهد نشان از مرگ یک ستاره و تحول و دگرگونی در آینده برای ما آشکار می‌سازد. در این سحابی اجزای تشکیل‌دهنده آن در حال انجام کنشی مشترک، تطبیقی و حسی هستند، که این کنش بر پایه هم‌حضور و تعاملی دوطرفه بین ستاره و گرد و غبار اطراف آن است. نتیجه این با هم بودن و کنش مشترک و جمعی، شکوفایی هر دو طرف تعامل و آشکار شدن یک واقعه زیبا به شکل پروانه است.

۷. نتیجه

آنچه مبرهن است کنکاش معنا در هنر فضا موجب فهم عمیق‌تر بشر از جهان پیرامون خویش می‌شود. در تحلیل گفتمان هنری نجوم همواره از اندیشه‌های نشانه‌معناشناسی با دورنمای پدیدارشناسی گرماس، تاراستی، لاندوفسکی و شعیری در جهت خوانش نظام معنایی بهره گرفته‌ایم. با بررسی‌های صورت‌گرفته می‌توان فرایند گفتمان را یک نظام استعلایی پدیداری برشمرد که براساس گسست ابژه‌ها از برنامه‌مداریت شکل گرفته و بر اثر رخدادگی معنا، ابژه‌ها به مثابه شبه‌سوژه با نیروی بالفعل در تعامل بی‌واسطه با فضای کیهان قرار گرفته‌اند. حضور جاذبه و دافعه و تعامل آن‌ها با یکدیگر درون گفتمان هنر نجوم نقش بسزایی در شکل‌گیری فرایند زایش معنا می‌شود و سوژه را در وضعیت تعلیق گفتمانی قرار می‌دهد. قبض و بسط عناصر کیهانی روایت غیرتعیینی را برای مخاطب بازنمون می‌سازد که در عمق کیهان پدیدار می‌شود و بر اثر رخدادگی معنا هویت خود را بازتعریف می‌سازد. ستاره‌هایی که بر اثر استحاله انفجاری به سیاره تبدیل شده و چرخه مرگ به زندگی ابژه‌ها را تغییر می‌دهند. روابط تعاملی میان عناصر نجوم در مسیر نفی برنامه‌مداریت حرکت می‌کند و با تجربه ادراکی حسی از شوش، گفتمان را به سوی بوش سوق می‌دهد. این فرایند استعلایی موجب می‌شود سوژه در گسست از نظام ارتباطی پیشین خود و پیوستاریت با نظام معنایی نامتعیین قرار گرفته است و تجربه زیسته پدیداری را ادراک می‌کند. شکل‌گیری فضای چندوجهی موجب شده جایگاه ارزشی گفتمان تغییر و زمین نقش پراتیک فعالی را در درون کهکشان و کیهان بازی کند. در نتیجه‌گیری این پژوهش می‌توان به حضور گفتمان شوشی و بوشی درون گفتمان پدیداری نجوم اشاره کرد که بر اثر فشار نیروی جاذبه و دافعه میان اجرام آسمانی در فضا گاهی سوژه‌هایی نظیر ستاره‌ها را به ناسوژه و نیز در موقعیت‌های

استعلایی ابژه‌هایی نظیر سیاره‌ها را به سوژه پدیداری تبدیل می‌کند. در اثر تولد زمین و لبه دنیا نظام تقابلی میان مرگ و زندگی در یک نظام تعاملی پدیداری مفاهیم مرگ و زندگی را بازتعریف می‌کند و هستی حضور سوژه را در معنای نامتعیین و وجودی پدیده‌ها متجلی می‌سازد، همین‌طور در اثر حلقه‌ای به دور زمین و سحابی پروانه گفتمان بوشی موجب شده سوژه‌ها تجربه زیسته نامتعیینی را ادراک کنند. بر این اساس عناصر کیهانی با تن خویش به جهان معنا می‌دهند و جهان نیز براساس تجربه زیسته خود به سیارات معنا می‌بخشد و ارزش‌های ذاتی، وجودی و شهودی درون نظام ارتباطی کیهان را متجلی می‌سازد. آنچه مبرهن است، هنر نجوم سعی دارد با بهره‌گیری از تخیل، رؤیا و فراواقع‌گرایی به دیالکتیک میان عناصر نجوم برسد و ابعاد پنهان فرایند معنا را درون کیهان از منظر روایی واکاوی کند. نتایج این پژوهش مبرهن این موضوع است که اجرام آسمانی در یک بارقه لحظه جهش دازاینی را تجربه می‌کنند و بر این اساس سوژه شوشی شکل می‌گیرد. شوش همواره معنای بودن را مسئله بنیادین خود دانسته و در یک فرایند استعلایی درون گفتمان فضا دچار رخدادگی معنا می‌شود. در جهان بودگی سوژه بر اثر هبوط دوباره به دازاین ارزش‌های نوین معرفتی از زایش معنایی را رهنمون می‌سازد.

۸. پی‌نوشت‌ها

1. semiotic
2. discourse
3. Greimas
4. Tarasti
5. Dasein
6. phenomenology
7. Merleau-Ponty

8. phenomenology of perception
9. in the world of being
10. interdiscourse
11. intertextual
12. cross media
13. subject
14. object
15. galaxy
16. cosmos
17. astronomy art
18. Agui
19. Stephen Hawking
20. *Brief Answers to the Big Question*
21. Hardy
22. Anika
23. realism
24. Smith
25. multimedia
26. Hubble
27. electromagnetism
28. Andreoli
29. surreal
30. Heidegger
31. Chesley Bonestell
32. accident
33. pseudo subject
34. metadiscourse
35. Guizzo
36. practice
37. existentialist

منابع

احمدی، ب. (۱۳۷۴). *حقیقت و زیبایی: درس‌های فلسفه هنر*. تهران: نشر مرکزی.

امیری‌فر، ع.، قاسم‌زاده، س.، معین، ب.، و مرتضی. (۱۳۹۹). تحلیل کیفیت معنابخشی به پدیدارها در زبان گفتمان عرفان بر مبنای آرای لاندوفسکی. *جستارهای زبانی*، ۴، ۲۵-۱. انتظاری ملکی، س. (۱۳۹۳). بررسی کارکرد القایی نظام گفتمانی تبلیغاتی. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، دانشکده زبان‌های خارجی، گروه زبان‌شناسی.

پیراوی‌ونک، م. (۱۳۵۲). پدیدارشناسی نزد مرلوپونتی. تهران: پرسش.

حسنی‌فر، ع.، و امیری‌پریان، ف. (۱۳۹۳). تحلیل گفتمان به‌مثابه روش. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.

ذاکری، ا.، و گلنار، ف. (۱۳۹۹). تحلیل نشانه‌های اضطراب و ترس در دو رمان «جزیره سرگردانی» و «ساریان سرگردان» براساس نظریات گریماس و تاراستی. *مطالعات زبان و ادبیات غنایی*، ۳۷، ۶۵-۸۸.

شعیری، ح. ر. (۱۳۹۵). *نشانه‌معناشناسی ادبیات*. تهران: نشر آثار علمی دانشگاه تربیت مدرس
شعیری، ح. ر. (۱۳۹۷). *نشانه‌معناشناسی دیداری: نظریه و تحلیل گفتمان هنری*. تهران: سخن.
شعیری، ح. ر. (۱۳۹۸). *مبانی معناشناسی نوین*. تهران: سمت.

شعیری، ح. ر. (۱۳۹۸). تجزیه و تحلیل نشانه‌معناشناسی گفتمان. تهران: سمت.
کنعانی، ا. (۱۳۹۳). تحلیل کارکرد گفتمانی نور، صدا و رنگ در مثنوی مولوی: رویکرد نشانه-معناشناختی. پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد. دانشگاه سمنان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.

گرماس، آ. ژ. (۱۳۹۸). *نقصان معنا*. ترجمه ح. ر. شعیری. تهران: علم.

محمدزاده، م.، معین، ب.، و مرتضی. (۱۴۰۰). نشانه‌معناشناسی گفتمانی تن‌نگاشته‌های ایران. *جستارهای زبانی*، ۴، ۹۰-۱۱۱.

مرلوپونتی، م. (۱۳۹۸). *جهان ادراک*. ترجمه ف. جابراالانصار. تهران: ققنوس.

هاوکینگ، س. (۱۴۰۰). *پاسخ‌های کوتاه به سؤالات بزرگ*. ترجمه ف. قاسمی. تهران: آتیسا.

References

- Ahmadi, B. (1995). *Truth and beauty: Lessons in the philosophy of art* (28th ed.). Tehran: Markazi Publishing. (In Persian)
- Amirifar, A., Ghasemzadeh, S., Moein, B., & Morteza. (2020). An analysis of the quality of meaning-making in the language of mystical discourse based on Landowski's theories. *Linguistic Studies*, 4, 1–25. (In Persian)
- Dolan, M. (2021). *Decoding astronomy in art and architecture*. USA: Self-published.
- Entezari Maleki, S. (2014). *An investigation into the inductive function of advertising discourse system* (Master's thesis). Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Faculty of Foreign Languages, Department of Linguistics. (In Persian)
- Greimas, A. J. (1986). *Sémantique structurale*. Paris: Larousse.
- Greimas, A. J. (2019). *The deficiency of meaning* (H. Shaeiri, Trans.). Tehran: Elm Publishing. (In Persian)
- Hasnifar, A., & Amiri-Pariyan, F. (2014). *Discourse analysis as a method*. Tehran: Institute for Humanities and Cultural Studies. (In Persian)
- Hawking, S. (2021). *Brief answers to the big questions* (F. Ghasemi, Trans., 1st ed.). Tehran: Atisa Publishing. (In Persian)
- Kanani, E. (2014). *A discourse-functional analysis of light, sound, and color in Rumi's Masnavi: A semiotic approach* (Master's thesis). Semnan University, Faculty of Literature and Humanities. (In Persian)
- Merleau-Ponty, M. (2019). *The world of perception* (F. Jaberlansar, Trans., 4th ed.). Tehran: Qoqnoos Publishing. (In Persian)
- Mohammadzadeh, M., Moein, B., & Morteza. (2021). Discourse semiotics of Iranian body inscriptions. *Linguistic Studies*, 4, 90–111. (In Persian)
- Piravi-Vanak, M. (1973). *Phenomenology according to Merleau-Ponty* (1st ed.). Tehran: Porsesh Publishing. (In Persian)
- Shaeiri, H. (2016). *Literary semiotics* (1st ed.). Tehran: Scientific Works Publishing, Tarbiat Modares University. (In Persian)
- Shaeiri, H. (2018). *Visual semiotics: Theory and analysis of artistic discourse* (2nd ed.). Tehran: Sokhan Publishing. (In Persian)
- Shaeiri, H. (2019). *Discourse semiotic analysis* (7th ed.). Tehran: SAMT Publishing. (In Persian)
- Shaeiri, H. (2019). *Principles of modern semantics* (7th ed.). Tehran: SAMT Publishing. (In Persian)

- Tarasti, E. (2009). *Fondements de la sémiotique existentielle*. Paris: L'Harmattan.
- Zakeri, A., & Golnar, F. (2020). An analysis of anxiety and fear signs in the novels *The Wandering Island* and *The Wandering Camel* based on the theories of Greimas and Tarasti. *Studies in Language and Lyric Literature*, 37, 65–88. (In Persian)
- Zilberberg, C. (2012). *La structure tensive*. Belgique: Presses Universitaires de Liège.